

Nr 153.

Av herr **Domö m. fl.**, *angående dels bibehållande av fästningsbataljonerna i Vaxholm och Karlskrona såsom självständiga infanterikärer, dels vissa anslag till luftvärnsändamål m. m.*

Enligt 1936 års försvarsordning och planen för dess genomförande skall budgetåret 1939—40 omorganisation av truppförbanden vid armén helt genomföras. Detta innebär bl. a. att vissa förband, såsom Göta livgarde, detta regementes detachement i Vaxholm samt Kronobergs regementes detachement i Karlskrona, skola helt försvinna. Andra förband, främst Värmlands regemente samt i vad avser det egentliga infanteriet Skaraborgs och Södermanlands regementen, skola erhålla förminskad organisation i förhållande till den hittillsvarande. Denna omorganisation kommer att medföra en icke obetydlig minskning av de egentliga fredsinfanteriförbanden inom armén.

Av bilaga till årets statsverksproposition: Fjärde huvudtiteln, kan icke direkt utläsas, huruvida nämnda nedskärningar äro avsedda att i år genomföras. Vad försvarsministern i samband med beräklandet av anslaget för kasern- och förplägnadsutredning anför visar emellertid, att åtminstone Göta livgardes detachement i Vaxholm och Kronobergs regementes detachement i Karlskrona skola indragas.

Under nuvarande utrikespolitiska situation måste starkt ifrågasättas, om en dylik minskning av arméorganisationen fortfarande är försvarlig och åtminstone om tidpunkten för dess genomförande är den rätta.

Försvarskommissionens strategiska beräkningar utgingo från en annan utrikespolitisk och militär maktfördelning i Europa än den nuvarande. Vilket behov av svenska stridskrafter, som nu föreligger, kan av oss icke angivas, men så mycket våga vi påstå, att icke är detta behov nu mindre än det var 1936. Den arméorganisation, som då i princip beslöts, betecknades dock av de militära myndigheterna som ett absolut minimum av vad som 1936 krävdes. Någon säkerhetsmarginal fanns icke då och finns ännu mindre nu, därest de planerade indragningarna verkställas. För vår del vilja vi sålunda hävda att en av tekniska skäl icke framtvingad minskning av arméorganisationen nu vore synnerligen oklok. De senaste decenniernas svenska försvarspolitik har till fullo visat, att det går fort att riva ned men långsamt att bygga upp.

Enligt försvarsbeslutet komma infanteribesättningarna i Vaxholms och Karlskrona fästningar vid fullt genomförd organisation endast att utgöras av landstormstrupp. I och med indragning av detachementen i Vaxholm och Karlskrona försvinna också dessa som mobiliseringscentraler för infanteribesättningarna, i vilket avseende de haft en viktig uppgift att fylla. Genom deras tillvaro kunde en mobilisering av infanteriet i kustfästningarna underlättas och på-

skyndas, vilket måste tillmätas synnerlig betydelse, då kuppertade företag utgöra en integrerande del av den moderna strategien. För försvaret av Stockholms och Karlskrona skärgårdar är vid sidan av kustartilleriet infanteritrupp med särskild utbildning och lokalkännedom oundgängligen nödvändig. Landstormstrupp besitter icke de härför erforderliga kvalifikationerna, såsom de för försvaret av kustfästningarna närmast ansvariga marinmyndigheterna framhållit.

Ytterligare starka skäl, såsom redan befintliga kaserner, förefintlig utrustning, en i funktion varande administration m. m., tala även för att fästningsbataljonerna bibehållas med ungefär motsvarande organisation.

Allt vad som sålunda blivit anfört giver oförtydligt vid handen att det icke kan anses välbetänkt att försvaga kustfästningarnas besättningar genom indragning av linjeförbanden ur armén. Enbart landstorm vid sidan av arméns fördelningsinfanteri kan icke giva erforderlig beredskap. Icke heller kan landstormen ensam bära upp infanteriförsvaret i kustfästningarnas skärgårdsterräng. Än allvarligare bliver detta förhållande om man betänker att det i ena fallet är fråga om flottans huvudstation, belägen i den landsända som vänder ansiktet mot Europas kontinent, och i det andra fallet om det stora sammanhängande skärgårdsområde, där kustbefästningarna skola lämna huvudstaden och viktiga delar av Mellansverige skydd mot anfallsföretag.

På anförda skäl finna vi det nödvändigt att bevara linjeförband i kustfästningarnas fredsbesättningar. Omfattningen av dessa förband måste åtminstone vara sådan att förbanden kunna mobilisera samma styrka av linjeförband som enligt 1925 års härordning avsågs att ingå i krigsbesättningarna. Det förutsattes att några förändringar i 1936 års plan härigenom icke ske i avseende å arméns övriga förband. Fästningsbataljonerna böra så länge det nuvarande ovissa utrikesläget fortfar organiseras såsom självständiga kårer med egen förvaltning och frågan om effektivt skydd av Karlskrona fästning av Kungl. Maj:t upptagas till särskild prövning. De värnpliktiga till kårerna böra uttagas från ersättningsreserven, som därtill lämnar tillgång.

Kårerna avses att förläggas i huvudsak såsom fästningsbataljonerna för närvarande. Emellertid framgår det av statsverkspropositionen, kapitalbudgeten, bilaga 2 kapitalinvesteringar sid. 19 och följande, att infanterietablissemnet i Karlskrona vid fästningsbataljonens indragning avsetts för annat ändamål, som ännu icke preciserats. Likaledes förutsätter 1936 års försvarsbeslut att kustartilleriregementets förläggning i Vaxholm koncentreras till Oscar-Fredriksborg och att i samband därmed infanterietablissemnet därstädes övertages av nämnda regemente. I båda fallen måste fördenskull den fortsatta behandlingen av förlägningsfrågorna taga hänsyn till den omständigheten att infanteriförbanden icke indragas. Vissa ekonomiska konsekvenser kunna i sådant sammanhang icke undvikas. I detta hänseende förutsattes närmare utredning.

De årliga kostnader, som sammanhänga med bibehållandet av kustfästnings-

infanteriet på föreslaget sätt, torde kunna beräknas uppgå till för Vaxholm högst 600.000 kr. och för Karlskrona likaledes högst 600.000 kronor.

*

I detta sammanhang vilja vi även föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om upphävande av bestämmelserna i värnpliktslagen om begränsning av antalet till linjetjänst uttagna värnpliktiga — den s. k. kategori-klyvningen. Under en följd av år har genom denna bestämmelse ett avsevärt antal vapenföra undandragits utbildning med vapen, en stor del, liksom alla icke vapenföra, till och med helt befriats från tjänstgöring i fredstid. Enligt statistiken för senaste året utgjorde antalet vapenföra då i runt tal 44.000. Av dessa utbildades med vapen 30.444 i linjetjänst och c:a 2.600 som studenter. Efter avdrag av dem, som såsom familjeförsörjare, samvetsömma o. s. v. befriades från militärtjänst, återstodo 9.500 man, uttagna till handräckningstjänst och utgörande 21,6 % av hela vapenföra värnpliktskontingenten. Av dessa hava genom det i statsverkspropositionen berörda för i år av Kungl. Maj:t gjorda medgivandet 2.500 man, icke behövlige för handräckningstjänst, inkallats till fullgörande av särskild beredskapstjänst. Dessa skulle i annat fall, såsom tidigare under åren skett, sannolikt blivit helt befriade från tjänst i fred.

Då som tidigare berörts värnpliktskontingenterna de närmaste åren till sin storlek ökas, kommer antalet till handräckningstjänst uttagna vapenföra värnpliktiga att procentuellt än kraftigare stiga. Vidtagas icke särskilda åtgärder bliva därigenom med åren flera tusental vapenföra värnpliktiga undandragna utbildning med vapen. I tider, som kräva särskilda ansträngningar för åstadkommande av tillräckligt starka beredskapsstyrkor, kan detta icke anses försvarligt. Det av regeringen sistförflutna höst fattade beslutet att inkalla ersättningsreservister till beredskapstjänst, måste betraktas som en åtgärd i rätt riktning. Den är dock endast ett provisorium. Riktigast vore att taga steget fullt ut och borttaga de bestämmelser i värnpliktslagen, vilka föranleda kategori-klyvningen.

*

Enligt planen för genomförandet av 1936 års försvarsordning skall innevarande år antalet luftvärnsregementen ökas från ett till två genom att Östgöta luftvärnsregemente uppsättes. Åtgärder härför återfinnas även i årets statsverksproposition. Den fredsorganisation för luftvärnet, som härmed fullbordas, var beräknad endast för den materiel, vilken med de i 1936 års försvarsbeslut upptagna anslagen om sammanlagt 27 milj. kronor skulle anskaffas. Denna materiel har emellertid av efterföljande riksdagar befunnits otillräcklig. Ytterligare ett anslag om 20 milj. har sålunda beviljats, varjämte delar av det anslag till försvarsberedskapens omedelbara stärkande, som 1938 års riksdag beviljade, tagits i anspråk för samma ändamål. Härtill kommer dels att en icke obetydlig anskaffning på frivillighetens väg ägt rum och fortsätter att äga rum, dels

att ett ännu ej täckt behov av luftvärn för kraftverken föreligger. Den efter leveransernas fullgörande inom de närmaste åren tillgängliga luftvärnsmaterielen kommer sålunda att var mer än dubbelt större än den 1936 beräknade. Personalbehovet är givetvis även i motsvarande grad ökat, varför det är uppenbart — och av de militära myndigheterna vid flera tillfällen framhållet — att 1936 års organisation med endast två luftvärnsregementen måste vara otillräcklig.

Personalbristen för luftvärnets del kan i viss mån avhjälpas genom obligatorisk och frivillig landstormsutbildning. Sådan har även i icke obetydlig omfattning igångsatts; den frivilliga utbildningen med understöd av statsmedel. Härigenom kan dock behovet endast i vissa avseenden, främst för sekundära befattningar, fyllas, däremot på intet vis i vad avser exempelvis trupputbildare, chefer och specialister. Härför erfordras uppsättandet av ytterligare fredsluftvärnsförband. För att fullt motsvara ökningen i materiel borde antalet luftvärnsregementen ökas från två till fyra. Den tillgång, som landstormsutbildningen utgör, torde dock medgiva, att antalet regementen begränsas till tre. Ett nytt luftvärnsregemente av samma storlek som de 1936 beslutade bör därför snarast uppsättas. Årskostnaden härför kan i runt tal beräknas till 1 miljon kr. vartill komma engångskostnader för kaserner, skjutfält m. m.

Vid förläggningen av detta regemente torde beredskapsfrågan böra beaktas. Höst, vinter och vår finnas enligt 1936 års försvarsordning icke utbildad personal nog för att bemanna ens den nu förefintliga materielen, utan att särskild inkallelse av äldre årsklasser verkställes. Ett försök att avhjälpa detta har under höstens lopp gjorts genom den tidigare berörda inkallelsen av ersättningsreservister till beredskapstjänst och utbildning av dem i omgångar på olika platser. Första omgången har omfattat 500 man, varav 400 i Stockholm. Åtgärden innebär ett bevis för behovet av en utökning av luftvärnsartilleriets fredsorganisation och giver även anvisning om, att det föreslagna nya regementet borde förläggas med en huvuddel i Stockholm och detachement i exempelvis Göteborg och Malmö.

*

I kungl. brev den 28 maj 1937 anbefalldes vattenfallsstyrelsen att verkställa utredning rörande behovet av skydd för kraftverken mot anfall från luften. Denna utredning har sedermera slutförts.

I sin skrivelse till Konungen anför vattenfallsstyrelsen bl. a., att kraftförsörjningen inom landet sker från ett stort antal kraftstationer, spridda över hela landet. Antalet i drift varande kraftstationer uppgår till ej mindre än 1.400 st. Häri ingå emellertid små bygdestationer till ett antal av c:a 1.200 st., vilka dock tillsammans endast alstra ungefär 15 % av den totala produktionen. Av återstående c:a 200 anläggningar, som sålunda ombesörja 85 % av produktionen, generera de 30 största kraftstationerna ej mindre än c:a 65 % av den totala produktionen eller i runt tal 5 miljarder kwh pr år.

För de största och betydelsefullaste kraftstationerna samt vissa typiska transformatorstationer ha ingående siffermässiga kalkyler genomförts beträffande avvägningen mellan civiltekniska och militära åtgärder. Med ledning av de därvid vunna resultaten har bedömts, vilka övriga medelstora och smärre anläggningar, som böra erhålla luftskydd, sättet för dettas utförande och kostnaderna därför.

Det förtjänar framhållas, att det naturligtvis är en styrka ur skyddssynpunkt, att produktionen är fördelad på ett större antal kraftstationer, vilka i stor utsträckning kunna samköra.

Betydelsen av att skyddsanordningar vidtagas i sådan utsträckning, att man får möjligast goda trygghet för upprätthållande av driften på det allmänna kraftnätet, torde utan vidare vara uppenbar. Det är ej endast livet i de flesta städer, som är beroende härav, utan även större delen av det industriella näringslivet, driften på våra järnvägar samt i stor utsträckning även jordbruksnäringen.

Det får därför anses vara ett riksintresse av utomordentlig betydelse, att denna produktion i görligaste mån skyddas mot anfall från luften.

I samma fråga har chefen för försvarsstaben med skrivelse den 21 november 1938 vänt sig till Kungl. Maj:t samt i utdrag framhållit följande:

''Innevarande års riksdag bemyndigade Eders Kungl. Maj:t att låta beställa luftvärnsmateriel till hemortens skydd för högst 20 milj. kronor. Genom denna materielanskaffning kan — — — — det mest trängande behovet av skydd för hemorten nödortfigt fyllas. Men betänkliga luckor föreligga allttjämt. Bland annat tillgodoses genom denna materielanskaffning icke behovet av skydd för kraftverken. Frågan härom befann sig vid tidpunkten för ingivandet av ovan nämnda framställning under utredning. Denna utredning har sedermera slutförts under samråd med chefen för försvarsstaben och utmynnat i en underdånig framställning från vattenfallsstyrelsen den 11/1 1938, vari framhålles bl. a. följande.

'Skyddet av kraftverken borde omfatta dels vissa s. k. civiltekniska åtgärder, dels luftvärn. Dessa anordningar avses att komplettera varandra. De civiltekniska åtgärderna, utom s. k. bombskyddstak, borde bekostas för staten tillhöriga kraftverk med driftmedel (antingen direkt eller via förnyelsefonden) samt för enskilda kraftverk av vederbörande ägare.'

Vattenfallsstyrelsen har för sin del för civiltekniska åtgärders vidtagande i underdåniga framställningar innevarande år hemställt dels om att anslag på 625.000 kr. för anordnande av bombskyddstak på kraftstationen vid Stadsforsen, vilket anslag beviljats av riksdagen, dels ett anslag på 517.000 kr. till vissa civiltekniska åtgärder, vilket ställdes till förfogande genom nådigt beslut den 14 sistlidna oktober. För budgetåret 1939—40 avser styrelsen att hemställa om ytterligare medel för ifrågavarande ändamål.

För att erhålla ledning för bedömandet av möjligheterna att skydda de olika kraftverken har till de berörda enskilda kraftföretagen från chefen för för-

svarsstaben förfrågan avlåtits, huruvida de redan vidtagit eller avse att framdeles i fredstid och för egna medel vidtaga civiltekniska åtgärder av i vattenfallsstyrelsens utredning förordad beskaffenhet, samt i vilken utsträckning detta skett eller avses ske.

Det är ur riksförsvarets och folkförsörjningens synpunkter nödvändigt, att sålunda påbörjade åtgärder för kraftverkens skydd mot luftanfall snarast fullföljas. Förutom civiltekniska anordningar har i vattenfallsstyrelsen utredning förutsatts anskaffning av luftvärnsmateriel för 69 kraftanläggningar till en sammanlagd kostnad av omkring 7.500.000 kr., vilket medelsbehov dock bl. a. genom användning av mindre rörlig materiel torde kunna begränsas till omkring 7.000.000 kr. Genom tillkomsten av denna luftvärnsmateriel utöver de civiltekniska anordningarna synes skyddet för kraftverken kunna relativt nöjaktigt tillgodoses.

— — —

Beträffande årskostnader för materielens handhavande har i vad avser materielens underhåll och vård från tygdepartementet under hand inhämtats, att kostnaderna härför beräknas kunna täckas av de medel, som departementet framdeles kommer att äska för materielunderhåll m. m.

För materielens bemanning böra organiseras förband med den ungefärliga sammansättning som i övrigt avses för hemortsluftvärnet. Här må endast anföras, att det för att möjliggöra erforderliga frivilliga luftvärnsövningar synes ofrånkomligt, att den utbildningsverksamhet, som bedrivs av de frivilliga landstormsorganisationerna, väsentligt ökas. Med anledning härav synes statsanslaget för stödandet av denna utbildning böra höjas, förslagsvis med 50.000 kr. utöver av arméförvaltningen i årets anslagsäskanden upptaget belopp.

Under hänvisning till vad ovan anförts får jag efter samråd med chefen för armén, som förklarar sig i princip intet hava att erinra, samt med vattenfallsstyrelsen hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa dels att till anskaffning av luftvärnsmateriel för kraftverkens skydd måtte utverkas ett anslag av 7.000.000 kr. att utgå med 3,5 miljoner under budgetåret 1939—40 och med 3,5 miljoner kr. under budgetåret 1940—41, dels att i sammanhang därmed det av arméförvaltningen i årets underdåniga framställning rörande medelsbehovet för budgetåret 1939—40 upptagna anslaget till understöd åt frivilliga luftvärnsorganisationer, 137.000 kr., måtte höjas med 50.000 kr.

Bemyndigande bör lämnas att beställa samtlig luftvärnsmateriel för kraftverken, så snart riksdagen fattat beslut i ärendet.”

I denna hemställan har vattenfallsstyrelsen instämt och framhållit, att civiltekniska åtgärder för statens kraftanläggningar till en summa av 1.372.000 kr. redan slutförts eller påbörjats varjämte ytterligare anslag om 550.000 kr. för motsvarande ändamål begärts. För att göra dessa skyddsåtgärder fullt effektiva syntes det styrelsen angeläget, att den föreslagna anskaffningen av luftvärn ägde rum såsom chefen för försvarsstaben föreslagit.

Den här återgivna framställningen har emellertid icke medfört, att något

anslag för anskaffning av luftvärnsmateriel till kraftverken upptagits i statsverkspropositionen. Detta synes så mycket oförklarligare, som de av vattenfallsstyrelsen föreslagna åtgärderna utgjordes av dels civiltekniska anordningar, dels luftvärn, kompletterande varandra. De civiltekniska anordningarna skulle bekostas för statens kraftverk av till vattenfallsstyrelsens förfogande ställda medel och för enskilda eller kommunala verk av dessa. Vad som för statens verk i detta avseende utförts, framgår av det tidigare anförda. Av enskilda och kommunala verk hava även betydande summor, överstigande miljonen, nedlagts på de på dem ankommande civiltekniska anordningarna.

För det kompletterande luftvärdet, vilket i sin helhet skulle anskaffas av staten, har dock intet åtgjorts. De avsevärda kostnader, som de civiltekniska anordningarna framförallt vid statens kraftverk betingat, komma därigenom icke till full nytta. I betraktande av detta och av den stora betydelse för riksförsvaret, som en tryggad kraftförsörjning i krig har, synas anslag för luftvärnsmateriel till kraftverken böra av riksdagen beviljas.

Av det belopp, som chefen för försvarsstaben för ändamålet begärt, lärer omkring hälften gå till statens och hälften till enskilda kraftverk. Då i varje fall vid de statliga kraftverken, som i huvudsak försörja S. J. med elektrisk energi, det omfattande civiltekniska förberedelsearbetet icke kan utnyttjas i händelse någon luftvärnsmateriel nu icke anskaffas, föreslå vi att för nästkommande budgetår till anskaffande av sådan materiel vid statens verk ett anslag på 1,5 milj. kr. beviljas. Beloppet beräkna vi svara mot det omedelbara behovet vid dessa verk. Vi förutsätta att till ett följande år även de enskilda kraftverkens luftskyddsfråga på lämpligt sätt löses.

Med stöd av det anförda hemställa vi att riksdagen ville besluta,

att fästningsbataljonerna i Vaxholms och Karlskrona kustfästningar fr. o. m. den 1 okt. 1939 t. v. bibehållas såsom självständiga infanterikårer, avsedda att ingå i vederbörliga kustfästningars fredsbesättningar utan att därigenom någon annan ändring vidtages ifråga om organisationen enligt 1936 års försvarsordning;

att till bestridande av kostnaderna för dessa fästningsbataljoner anvisa ett förslagsanslag å 900.000 kr. under budgetåret 1939—40;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande ändring av värnpliktsbestämmelserna så, att alla vapenföra, vilka icke av familje- eller andra skäl befrias från tjänst i fredstid, erhålla utbildning för försvarsändamål;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till uppsättande av ytterligare ett luftvärnsregemente; samt

att till anskaffande av luftvärnsmateriel för de statliga kraftverkens skydd för budgetåret 1939—40 anvisa ett reservationsanslag av 1,5 milj. kronor.

Stockholm den 23 januari 1939.

Fritiof Domö.

Nils Gabrielsson.

Gustaf Tamm.

J. B. Johansson.

Gustaf Velandér.

Karl Wistrand.

M. Svensson.